Animaatio kehittämistoiminnassa: kokemuksia Kohtaamisia -hankkeesta

YTM Milla Järvipetäjä

Tässä artikkelissa tarkastelen animaation mahdollisuuksia kehittämistoiminnassa. Taiteen avulla tuotetaan ja kerrotaan tarinoita, jotka ovat oleellisia kehitettävän ilmiön tai organisaation kannalta. Vaikka näyttämötaiteen eri muodot ovat vahvasti osallisina esimerkiksi erilaisten ryhmätoimintojen kehittämisessä, voidaan kaikkia taiteenaloja soveltaa tutkimus- ja kehittämistyössä. Visuaalisten taiteiden keinoin ajatusten, ideoiden ja kuvitelmien jakaminen on usein sekä voimakasta että vaivatonta. Visuaaliset keinot myös virittävät mielikuvitusta tehokkaasti. Esimerkiksi Magenta-hankkeen matkailupalvelujen kehittämisen prosessissa kokeiltiin erilaisia ideointimenetelmiä, ja havaittiin, että visuaalisuutta ja liikettä sisältävät menetelmät tuottivat eniten uudenlaisia ideoita (Koistinen 2013, 65).

Kohtaamisia – Rohkeutta maahanmuuttajien työnhakuun taiteen keinon -hankkeessa kokeiltiin ja kehitettiin taidelähtöisiä menetelmiä osana kehittämistoimintaa. Tämän ja monien varhaisempien Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemian hankkeiden kokemusten kautta havaittiin, että taidelähtöisillä menetelmillä on moninaisia hyötyjä kehittämistoiminnassa. Hyödyt kiteytyvät neljään pääteemaan:

1. Erilaisten kehittämisen prosessien aikana taide luo tasa-arvoisen ja uuden kohtaamispisteen.
2. Visuaaliset menetelmät sallivat turvalliset osallistumisen tavat niille, jotka eivät halua olla esillä.
3. Liikkuvan kuvan avulla voidaan kiteyttää laajoja ja vaikeasti hahmottuvia asiakokonaisuuksia ja jakaa teoksia/näkemyksiä vaivattomasti.
4. Animaation avulla mikä tahansa kuviteltavissa oleva todellisuus voidaan luoda todeksi.

Kohtaamisia – Rohkeutta maahanmuuttajien työnhakuun taiteen keinon -hankkeessa vahvistettiin maahanmuuttajien työnhakuvalmiuksia taiteen avulla. Maahanmuuttajat ja taideopiskelijat työskentelivät yhdessä ja harjoittelivat työnhakua animaation, elokuvan sekä forum- ja dokumenttiteatterin keinoin.

Hankkeen tavoitteena oli tunnistaa ja tehdä näkyväksi maahanmuuttajien työnhaun ongelmakohtia sekä antaa rohkeutta työnhakuun. Hankkeeseen osallistui Suomessa 1-2 vuotta asuneita maahanmuuttajanuoria. Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemia toteutti kaksivuotisen hankkeen kotouttamisrahaston avustuksella yhdessä muun muassa Turun kristillisen opiston, TE-toimiston ja Yhdessä-yhdistyksen kanssa.

Kohtaamisia hankkeen aikana taidelähtöiset menetelmät antoivat osallistujille välineitä tunnistaa omaa osaamista sekä lisäsivät itsevarmuutta työnhaussa. Taideprosesseissa havaittiin, että ennakkoluulot karisevat taidetyöpajoissa, sillä taide mahdollistaa kohtaamiset kaikille uusien asioiden edessä: taiteen tekemisen äärellä voidaan ihmetellä yhdessä uusia asioita. On helppo puhua uusista asioista yhdessä, vaikka ympärillä oleva ryhmä tai tilanne olisi uusi - taiteen tekeminen yhdessä luo tarttumapinnan tutustumiseen ja uusien asioiden kehittämiseen. Työpajaohjaaja Annamari Karjalainen (2015, 24) painottaa muistojen, elämänhistorian ja paikallishistorian jakamista sekä tasa-arvoista mahdollisuutta erilaisille ihmisille tulla kuulluksi ja nähdyksi. Taiteen äärellä on myös mahdollista sitoutua uuteen tai tuttuun yhteisöön sekä paikkaan. Taidetyöpajoissa kaikkien ei tarvitse olla taiteen asiantuntijoita eikä edes puhua samaa kieltä, sillä hyvin ohjeistettu prosessi antaa kielen kaltaisia välineitä, ja mahdollistaa yhteisen työskentelyn.

Visuaaliset menetelmät sallivat työpajoihin osallistumisia myös henkilöille, jotka eivät halua tai uskalla olla muutoin esillä. Animaation ja elokuvan avulla voidaan rakentaa ammattitaiteilijoiden ja ei-ammattilaisten yhteistyössä toteutuksia, joissa osallistujat voivat ylittää itsensä ja kasvattaa rohkeuttaan. Animaation ei tarvitse olla sidoksissa ympäröivään fyysiseen todellisuuteen, vaan sen avulla pystytään rakentamaan mikä tahansa kuviteltavissa oleva todellisuus näkyväksi.

Kohtaamisia-hankkeessa käytettiin monipuolisesti erilaisia taidemenetelmiä, ja animaation ja elokuvan lisäksi prosesseissa hyödynnettiin tarinankerronnan sekä dokumentti- ja forumteatterin menetelmiä. Kohtaamisia-hankkeen prosessi sisälsi kokonaisuudessaan vaiheita aina tarinankerronnasta ja haastatteluista aineistojen työstämiseen ja esittämiseen.

Ennen kuin voidaan valmistaa animaatioita tai elokuvia on jo kerrottu ja kuunneltu osallistujien tarinoita. Tarinoita on työstetty yhdessä elokuvien ja animaatioiden aineistoiksi. Kohtaamisia-hankkeessa hyödynnettiin kuvatulkkausta ja aikakauslehtien kuvamateriaaleja silloin, kun yhteistä kieltä ei ollut. Tarinat syntyivät uusien ja aikaisemmin tehtyjen kuvien avulla. Prosessi sisälsi taiteilijoiden ja maahanmuuttajien yhdessä tekemiä haastatteluja, tarinoiden kertomista ja työpajoja (Hyytinen ja Saarinen 2015, 16-17). Tämä

teksti keskittyy tarinoiden esittämiseen ja pohtii, mitä esityksiä tarinoista tai kehittämisen kohteista voisi syntyä.

Animaatiotyöpajat

Animaatiotyöpajat olivat Kohtaamisia-hankkeessa yksi tärkeä väylä nostaa kerrottuja tarinoita esiin. Hyytinen ja Saarinen (2015, 34) painottavat liikkuvan kuvan voimaa ja animaation kykyä ylittää kielirajat. Animaation abstrakti luonne antaa tilaa kuvitella ja rakentaa halutunlainen tarina. Animaatio myös etäännyttää tarinan kertojastaan, mikä on eduksi erityisesti kipeiden, omakohtaisten tarinoiden yhteydessä. Tarinan kertoja tunnistaa oman tarinansa, mutta hänen ei tarvitse esittää tai kertoa sitä itse yleisön edessä. Lisäksi symbolisten elementtien käyttö etäännyttää tarinan kertojasta.

Animaatio tarkoittaa elävöittämistä, ja animaatio-elokuva koostuu lukuisista yhteen liitetyistä pysähtyneistä kuvista. Kohtaamisia-hankkeessa tehtiin piirros- ja piksillaatioanimointeja. Piirrosanimaatiossa tekijä tai tekijäryhmä piirsi lyhyitä animaatioelokuvia työpajoissa kerrottujen tarinoiden pohjalta. Esimerkiksi ”Espresso Doppio”[1] perustuu aikaisemmassa työpajassa tuotettuun tarinaan erilaisuudesta, ennakkoluuloista ja hyväksymisestä.

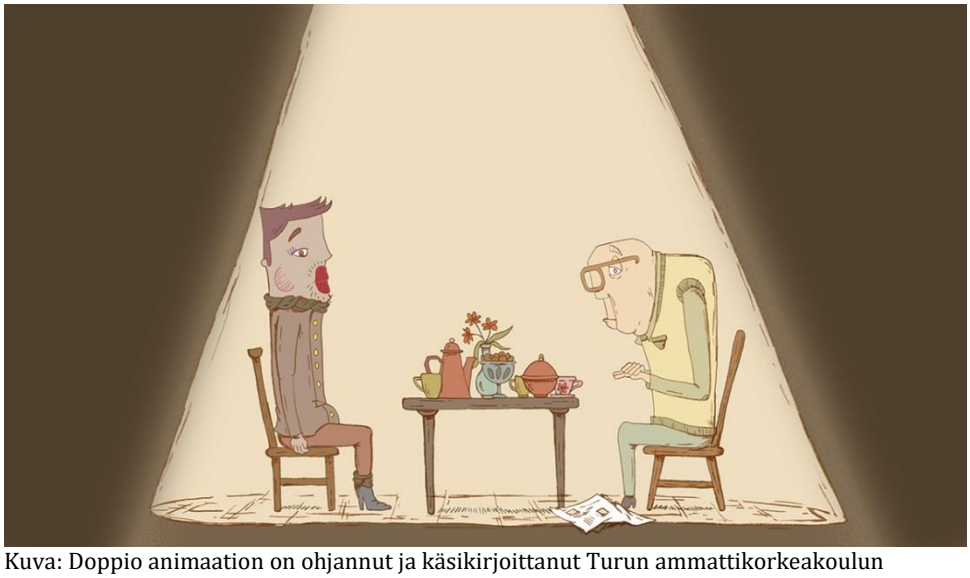

Kuva: Doppio animaation on ohjannut ja käsikirjoittanut Turun ammattikorkeakoulun animaatio-opiskelija Mika Koskinen. Käsikirjoitus on työstetty Kohtaamisia-hankkeen tarinatyöpajoissa. Linkki: Linkki: https://www.youtube.com/watch?v=ygHmuNHfr0A

Kohtaamisia-hankkeen piksillaatio-animaatioden tekemiseen osallistui laaja työryhmä animaation opiskelijoita ja maahanmuuttajia. Piksillaatio-tekniikassa oikeat ihmiset ovat animaation ”nukkeja”, ja ihmisiä liikutetaan kameran edessä. Piksillaation avulla voidaan luoda

[1] Espresso Doppio animaation on ohjannut ja käsikirjoittanut animaatio-opiskelija Mika Koskinen. Käsikirjoitus on työstetty Kohtaamisia-hankkeen tarinatyöpajoissa.

epätodellista ja koomistakin liikettä ja sijoittaa ihmisiä mielikuvituksellisiin paikkoihin. Lyhyitä piksillaatio-animaatioita voidaan toteuttaa esimerkiksi muutaman tunnin kestoisissa työpajoissa.

Kuva: Kohtaamisia – Rohkeutta maahanmuuttajien työnhakuun taiteen keinoin -hankkeessa toteutettu piksillaatioanimaatio Fighting for work.
Linkki: https://www.youtube.com/watch?v=iHZ18zCGICw

Kohtaamisia-hankkeen kautta on mahdollista todeta, että taidelähtöiset prosessit ja erityisesti piksillaatioanimaatiotyöpajat synnyttävät uusia oivalluksia ja luovuus saattaa viedä mennessään. Hyytinen ja Saarinen (2015, 42) selvittävät, että työryhmät päätyivät hyödyntämään luovasti kuvien ja piksillaation mahdollisuuksia. Siinä missä alun perin ajateltiin toteuttaa tietoiskuja työnhakuun, luotiinkin itsenäisiä karikatyyrisiä tarinoita. Taidelähtöinen menetelmä auttoi heittäytymään kohti uusia, rohkeutta vaativia kokemuksia.

Animaatio kehittämisessä

Animaation mahdollisuudet kehittämistyön yhteydessä nivoutuvat kahteen pisteeseen.

Ensimmäiseksi animaatiotyöpajojen avulla voidaan rakentaa yhteisöllisesti ja luovasti tuloksiin tähtäävää toimintaa. Työpajat ovat saattamassa ihmisiä yhteen ja toimivat yhdessä tekemisen välineenä. Animaatiopajoissa kukin osallistuja voi säädellä omaa rooliaan sen mukaan haluaako olla esillä vai enemmän taustalla. Tällöin animaationpajan vetäjä taiteen ammattilaisena ohjaa muita osallistujia työstämään kehittämisen kohteena olevaa aihetta. Työyhteisö on esimerkiksi valinnut työpajassa käsiteltävän teeman tai merkityksellisen paikan ja pajaohjaaja ohjaa toimintaa. Työpajaan

osallistuvilla ei tarvitse olla aikaisempaa kokemusta animaatioiden tekemisestä. Vaikka animaatio on välineenä hidas verrattuna vaikkapa valokuvaan tai improvisaatioon, voidaan lyhyitä esine- tai piksillaatio-animaatioita toteuttaa muutaman tunnin kestoisissa työpajoissa. Tällöin kehittämistyön kohteena oleva asia on hyvä kuvitella ja esittää konkreettisena esineenä, jonka tarina toteutetaan animaation avulla. Työpajan jälkeen pajaohjaaja työstää toteutetun materiaalin lyhytelokuvaksi. Pidemmissä työpajoissa kaikki mukanaolijat voivat osallistua materiaalin jälkityöstöön. Usein on joka tapauksessa palkitsevaa koota ryhmä katsomaan valmista animaatiota.

Toiseksi kehittämistyössä voidaan rakentaa asiakokonaisuuksia tarinoiksi, jotka havainnollistavat työn tuloksia tai mahdollisia vaikutuksia. Esimerkiksi skenaariotyössä valmiiden skenaarioiden esittäminen animaatioiden avulla olisi hyvin hyödyllistä, sillä animaatioelokuvien avulla voi kuvata ja esittää ristiriitaisia, monitahoisia asioita niin, että ne ovat helposti ja nopeasti ymmärrettävissä. Animaatiolla tehdyt tarinat voivat vaikkapa havainnollistaa, mitä päätökset tulevaisuudessa tarkoittavat tietyille ihmisryhmille. Päätöksiä voidaan arvioida ja vaikutuksia esittää tyyppiesimerkkien tai karikatyyrien kautta.

Animaatio kehittämisessä – sovellusmahdollisuuksia tulevaisuusvaliokunnalle

Animaatio voi esittää minkä tahansa kuviteltavissa olevan tulevaisuuden: animaatio voi kertoa, miltä maailma näyttää 100 vuoden kuluttua tai esittää sellaisen henkilön arkipäivän, jolla ei ole varaa puhelimeen ja nettiin. Animaatio ylittää käsitteiden ja kielen rajoja, mahdollistaa kuulluksi tulemisen ja kielen kahleista irtautumisen. Liikkuvan kuvan avulla tulevaisuutta kuvaava skenaario on helposti ja edullisesti jaettavissa ympäri maailmaa, ja skenaarioon voidaan tutustua oman puhelimen avulla.

Skenaariotyön yhteydessä toteutettava animaatio toteutetaan pääsääntöisesti animaation ammattilaisten voimin. Varsinainen skenaario ja siihen liittyvät tarinat tuotetaan yhteistyössä, ja osallistuva työryhmä voi halutessaan myös kommentoida animaation käsikirjoitusta ja visuaalista tyyliä. Animaation pituudesta ja valitusta tekniikasta riippuen tekemiseen kannattaa varata muutamista viikoista aina joihinkin kuukausiin. Mikäli tavoitellaan hyvin laadukasta ja useiden kymmenien minuuttien kestoista elokuvaa, on syytä varata rahoitusta myös monihenkiselle työryhmälle. Usein laadukkaasti toteutettu elokuva nauttii laajemmasta kiinnostuksesta, mutta lyhyetkin ja kevyesti toteutetut pätkät havainnollistavat ja herättävät kiinnostumaan aiheista.

Lähteet:

Hyytinen, Outi ja Saarinen, Eija 2015. Tarinoita tarvitaan ja Animaation avulla tarinat esiin. Teoksessa Tanskanen, Ilona 2015. Ennen olin ujo, nyt olen rohkea. Kohtaamisia - Rohkeutta maahanmuuttajien työnhakuun.

Karjalainen, Annamari 2015. Tarinoilla tutuksi - ohi ennakkoluulojen ja asenteiden. Teoksessa Tanskanen, Ilona 2015. Ennen olin ujo, nyt olen rohkea. Kohtaamisia - Rohkeutta maahanmuuttajien työnhakuun.

Koistinen, Salla-Mari 2013. Palvelumuotoilu soveltavan kuvataiteen työvälineenä. Toimintatutkimus Magenta-hankkeen palvelumuotoilutuokioista. Pro gradu –tutkielma. Lapin yliopisto.